

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ-ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

Δ.Π.ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ Β. | ΑΘΗΝΑ, Κυριακή 26 του Σεπτεμβρίου 1904 | ΓΡΑΦΕΙΑ : 'Οδός Οικονόμου αρ. 4 | ΑΡΙΘ. 118

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

ΣΤΟ "ΧΡΟΝΟ" ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΙΟΥ

ΓΙΑ ΤΟΝ κ. JEAN MOREAS

Αγαπητέ μου Τυγκόπουλε,

Στο «Χρόνο» του Παρισιού (Temps 8 A o ù t 1904) τυπώθηκε μακρό χρονογράφημα του κ. Jean Moreas για τα θεατρικά μας πράγματα και για το γλωσσικό μας ζήτημα. Μέσα σ' αυτό συχνά αναφέρεται τ' όνομά μου κ' επικρίνονται κάποιες γνώμες μου. 'Ενόμισα πως έπρεπε ν' απαντήσω. 'Εστειλα στή σύνταξη του «Χρόνου» την απόκρισή μου. 'Η απόκρισή μου δεν εβλήθη στο «Χρόνο»· δόθηκε όμως στον κ. Moreas, και κείνος απάντησε σ' αυτή με δεύτερο άρθρο του καταχωρισμένο στο ίδιο φύλλο. (Temps 24 Septembre 1904). Μολταύτα και με όλη την αντίπαρση του κ. Moreas δε δείχνεται τι λογής είναι το γράμμα μου προς το «Χρόνο» και τι λέω και τι θέλω να πω με κείνο. Μόνο πως κοιτσορευέται αλόγιστα και παρουσιάζονται μεταποτισμένα κάποια του ξεσπίδια, που δε χαρακτηρίζουν τίποτε. Τώρα το κακό έγινε που έγινε, και δεν έχω καιρό μήτε όρεξη να φροντίσω για τή διόρθωσή του, μήτε και που θα μπορούσε να γίνει διόρθωση. Το μόνο που σε παρακαλώ είναι να βάλεις στο «Νουμά», αν έχει τόπο, ελληνικά μεταφρασμένο το γράμμα μουλόκληρο, καθώς στάλθηκε του «Χρόνου»· έτσι να μένη αὐτοῦ για τήν ιστορία μας.

Ίδου το γράμμα:

Τιμημένε Κύριε

Στο χρονογράφημά του για τή «θεατρική χρονιά στην Ελλάδα» που φάνηκε στο «Χρόνο», ο έξοχος ποιητής Jean Moreas, αν και μου κίνη την τιμή πολύ έπαινετικά ν' ανημνημονεύη το ταπεινό μου έργο, αὐστηρά κρίνει το γλωσσικό «σύστημα» του έργου τούτου· και άφορμή παίρνοντας από κάποια λόγια μου για τήν αρχαία τραγωδία, που τή γέννησαν τής «'Ορέστειας» οι παραχές, γράφει πως δεν έχουν πρωτοτυπία τα κριτικά άρθρα που τώρα γράφω, και πως οι γνώμες μου είναι παιδικά και περιττές. Δυστύχημα για μένα, που μ' αναγκάζει, θέλω δε θέλω, να σάς αντιγράψω εδώ τα κακόμοιρα αὐτά κομμάτια παρμένα, λέξη προς λέξη, από τό περιοδικό που πρωτοφάνηκαν («Κριτική» 23—24 Δεκέμβριος 1903). «'Η ψυχή αὐτή (ή αρχαία), είτε στα λείψανα τής καλλιτεχνίας, είτε στα ριστουργήματα του λόγου μ'ς φανερώνεται, έχει γνωρίσματα που άδύνατο πλέον είναι σ' έμάς, ανθρώπους άλλους που μ'ς χωρίζουν αιώνας και μ'ς παραλλάζουν

από τους προγόνους μας κάθε λογής μεταβολές, άδύνατο είναι πλέον σ' έμάς να αισθανθούμε και να γαπήσουμε... 'Ομως και μαζί ή ψυχή αὐτή κρύβει στοιχειά όμορφιά; Όπως διόλου γενικώτατα και άχάλαστα που δεν μπορεί παρά να συγκινούν τόν άνθρωπο κάθε χρόνου και τόπου, πολύ περισσότερο έναν Έλληνα σαν έμάς... 'Η άττική τραγωδία είναι χαμένη άγύριστα για μ'ς, και τίποτε δε φτάνει για να τήν αναστήση. 'Αδύνατο να παραστήσουμε τάχα τά δόγματα όπως τά παράσταναν οι αρχαίοι· άδύνατο να τά καταλάβουμε όπως τά καταλάβαιναν εκείνοι· άδύνατο να μ'ς συγκινήσουν με τόν τρόπο και με τό βάθος που συγκινούσαν εκείνους. 'Η συγκίνηση που κυριεύει τόν Έλληνα στή και κάθε άνθρωπο με τους κλασσικούς άναθρεμμένο κάθε φορά που μελετά στή γραφή του και που ξεδιχνώνει τα κείμενα των αρχαίων ποιητών είναι κάτι σχεδόν όλος διόλου δικρορετικό, και στήν ποσότητα και στήν ποιότητα, από τή συγκίνηση του κόσμου που γιόμισε τα βάθη του Διονυσιακού θεάτρου στήν εποχή του Περικλή. Τήν αρχαία αὐτή συγκίνηση πρέπει τώρα να π' έμας να τή ζητήσουμε από τους νέους... Οι δικοί μας οι κλασσικοί που θα βγούνε (*) σήμερα ή αύριο, με τήν άδειν όλων των Ζωίλων και στο πείσμα του καθενός 'Επιμενίδη, θα γνωρίζονται με κάποια ρωμαϊκά πεζά και βάρβαρα όνόματα που θα καταλήγουν σε ο που λ ο ς σε ο γ λ ο υ ς, σε α ρ η ς... 'Ομως και μέσα σ' όλα αὐτά τα σημάδια που τόσο παραλλάζουν και τόσο πιά μ'ς είναι ξένα, υπάρχει και τό σημάδι που μοιάζει με τή δική μας τήν ψυχή, τό αιώσιο, τό ανθρώπινο, τό έξω από τόν τόπο και τό χρόνο, που δε μπορεί παρά να γονατίσουμε μπροστά του και να λαχταρίσουμε... Και για τούτο παρίσταται μ'ς αρχαία τραγωδία, μάλιστα μ'ς τριλογίας του Αισχύλου, στή Βασιλική θέατρο, όσο κι αν δεν είναι διόλου εκείνη ή αρχαία, είναι κάτι, είναι πολύ, για να μ'ς βυθίση σε μιάν θρησκευτική χαρά, για να μ'ς ύψωση σε μιάν ασύγκριτη απόλαψη, για να μ'ς κάρη να λησμονήσουμε όλα τα πεζά και τα μέτρια και τα άχαρχαχτήριστα και τα λιγόζωα του σύγχρονου θεάτρου».

'Αναγκάζομαι, κύριε, να σάς τα σφηνώσω εδώ, φαρδιά πλατιά, όλ' αὐτά τα κομμάτια για να σάς δείξω πως ο κ. Moreas στήν περίστασιν αὐτήν ίσια ίσια έπαθ' εκείνο που με κτηγερει· άπλοποίησε τις γνώμες μου με τήν εύκολία του παιδιού ή, αν άγαπάτε καλήτερα, με τή θεία άφροντισιά του ποιητή. 'Επειτα, δεν πρέπει να ξεχνά κανείς πως τάχα-

(*) 'Η φράση μου γαλλικά, είναι: «il nous faut tourner les regards vers les grands poetes modernes». Φανερό πως έννοώ τους μεγάλους νεώτερους ποιητές όλου του πολιτισμένου κόσμου. 'Εν τούτοις ο κ. Moreas απαντώντας μου στον «Temps» δίνει άπρεπα άλλο νόημα στή φράση μου.

ψαδ' αὐτά στήν τόπο μου και για τόν τόπο μου. 'Αγαπώ, καθώς βέβαια και ο τελευταίος τής φυλής μου, τή δοξασμένη πατρίδα μου, και πιστεύω σε κείνη· πιστεύω πως ή φλόγα τής αρχαίας ψυχής κείει πάντα μέσα της, αν και θαμμένη ακόμα, κάτω από σάχητη περισσή. Μά τι θέλετε; 'Απάνου από τα παλιά τούτα στρώματα ένας άπαισιος βασιλιάς, ο Λογιοτατισμός, «ο κακός δαίμων τής Ελλάδας», καθώς τόν είπε ο μεγάλος μας έθνικός ποιητής ο Βαλαωρίτης, τριγυρίζει θριαμβευτικά. Κι αγωνίζεται να κάρη τόν κόσμο εδώ να πιστέψη πως ή αρχαία τραγωδία μπορεί να παίζει·' εδώ στο πρωτότυπο, γιατί όλος ο κόσμος· εδώ άκοπα τήν καταλαβαίνει και τήν αισθάνεται στο πρωτότυπο, γιατί πρέπει, αφού μ'ς τό προστάζει εκείνος, όλος ο κόσμος· εδώ, θέλει δε θέλει, και με τό μαχαίρι στο λαιμό, να καταλάβη και να αισθανθή τους αρχαίους τραγικούς, δίχως τή βοήθεια κανενός άκάθαρτου έξηγητή! Κι αὐτό λέγεται απόλαψη καλοισθητική! Και όταν καμιά φορά καταδέχεται ο Λογιοτατισμός να μεταφράση τους αρχαίους, τι κάνει; Πρώτα, σκοτώνει τή ζωή από τό έργο που μεταφράζει· έπειτα μπαλσαμώνει τό νεκρό και μ'ς προσφέρει μιάν μούμια εκεί που περιμένουμε ζωντανό έργο φιλολογικό.

Κ' έτσι κάθε προσπάθεια άξια του ποιητή για να ξαναπλάση τήν αρχαία όμορφή κινυνεύει να κατακρηβή άνούσια και να καταγγελθ' σε να είταν έγκλημα έσχάτης προδοσίας. Κ' έτσι κάθε άληθινός ποιητής, νέος ακόμα και πυρωμένος από τήν όμορφή που κρύβεται στή ζωή και στή αλήθεια, στραβοκοιτάζεται από τόν όχλο των μουντζουρωτών του χαρτιού, και ήλίθια σατυρίζεται από όλους εκείνους. Μέσα σε τέτοιον άέρα τέτοια γνώμη σαν τή δική μου για τήν αρχαία τραγωδία, κ' ύστερ' από τήν άπίστευτη συγκίνηση που άναψε ή παράσταση τής «'Ορέστειας», δε μού φαίνεται πως άξίζει να κριθ' καθώς τήν έκρινε ο κ. Moreas, τόσο άπόλυτα κυριευμένος από τήν αρχαία ώραιότητα. Μήτε που τρέχω πίσω από πρωτοτυπίες μάταιες, σε περίσταση που τό χρέος μου μού λεί τίποτε άλλο να μ'ν είμαι παρά ένας άπλός αντίλαλος τής αλήθειας που ζητάνε να πνίξουν. Και είναι στιγμές που θέλα κάθε του Λόγου εργάτης αναγκάζεται να θυμηθ' τα λόγια του κριτικού σας του Sainte-Beuve που είναι από τους πιο μεγάλους: «'Αν είχα δικό μου σύμβολο, θα είτανε ή αλήθεια· και μόνη ή αλήθεια· και τό άγαθό και τό ώραίο ως οικονομηθούν όπως όπως».

'Ο κ. Moreas μιλεί σ' αὐτό τό άρθρο του, γενικώτερα και για τό γλωσσικό μας ζήτημα. Τό δυστύχημα είναι πως όσα λεί άπάνου και σ' αὐτό μ'ς δείχνουν και κείνα πόσο θολωμένα τό βλέπουν τό ζήτημα τούτο και πόσο τό συγχίζουν, και με τί ασυγχώρητο τρόπο εξακολουθούν να τους παρεξηγούν τους πιστούς τής δημοτικής γλώσσας. Δεν είμ'· έγώ ο καταλλήλος να σάς φωτίσω αὐτοῦ για πράγματα που θα τά γνω-

ρίζετε καλύτερα μου σε τύπο που ακούστηκε πολλές φορές ή μεγάλη και αξιοματική φωνή του Ψυχάρη. Θα σημειώσω μόνο μια φράση του Μορέας, παρμένη από το χρονογράφημά του: «Η γλώσσα τούτη—γράφει για τη δημοτική μας γλώσσα—είναι γνήσια ελληνική...» «Δε μου επιτρέψω να την εξακολουθήσω τη φράση του, αλλάζοντας την λιγάκι! «Και είναι καθιερωμένη από αιώνες όλους συμφορών και σκλαβιάς».

Και τέλος πάντων αν εύρισκονται μεταξύ μας πεζογράφοι και στιχοπλέχτες που να ξεχωρίζουν μεταφράζοντας—όπως μπορεί καθένας—τα κλασσικά άριστουργήματα σε τρόπο που να ξαναζούνε την ελληνική ιδέα με όλη της την απλή και φωτεινή ομορφιά, μέσα στους «popularistes», στους δημοτικιστές πρέπει να τους ζητήσουμε αυτούς, μέσα σε κείνους που θέλει να πιάσει παρουσιάσει ο κ. Μορέας πως τάχα παραμελούν και υποτιμούν τους αρχαίους. Μόνο δεν πρέπει να λησμονήτε πως οι «popularistes» αυτοί δουλεύουν για να ξεθάψουν και για να ξανασιμώσουν σ' έμάς με το χρώμα της ζωής και της υγείας τους αρχαίους, τους μακρυμένους από μας και τους θαμμένους κάτω από τα παχιά στρώματα της στάχτης του Λογιοτατισμού. Κι αυτό είναι το έργο της γλώσσας της ζωής και της υγείας, της δημοτικής, της εθνικής μας γλώσσας· και όμως για τη γλώσσα τούτη μίλησε ο κ. Μορέας με άμελεια που ξαφνίζει σαν έρχεται από ποιητή κι από τεχνίτη τέτοιο και με τέτοια συνείδηση, καθώς είν' εκείνος. Θα'στούχαζονταν κανείς πως αυτά τα λέει όχι ο έκτουσμένος γάλλος ποιητής, αλλά ο βρυκόλακας του νέου και λογιώτατου στιχογράφου που ζούσε στην Αθήνα έδω και τριάντα χρόνια.

Μεγάλη χάρη θα σάς, χρωστούσα, Κύριε, αν καταχωρίζετε τις γραμμές μου τούτες στο αξιότιμο φύλλο σας.

Με βαθύτατο σέβας

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΑ ΤΑΞΙΔΙΑ

ΚΟΝΤΑ ΣΤΟΝ ΠΑΜΙΣΟ

Διάπλατος πέρα πέρα ο κάμπος τραγουδάει και το μυριόφωνο τραγούδι του θεόμορφου συντροφίβητα με το βαρύ σκοπό του ποταμού, που κατεβαίνει απ' τα Νόμια και χύνεται στο Νησιού τις άπλετες πεδιάδες. Διαβαίνει το χρουστάλλινο νερό, αργονυλά, μουμουρίζει, κατακυλά, στομύωνται, τρέχει πότε γραμμή δλοία, που στο μάκρμα θαμπώνει το μάτι, και πότε στρογγυλίζοντας, μια λάνεται και μια φαίνεται στον κατάφυτο κάμπο, που να το βλέπη κανείς από ψηλά τη νύχτα, μέσα στις άχνες ανάλαμπες του φεγγαριού, θαδρῶ πως κάποιο φεῖδι θεόρατο είνε ξαπλωμένο και κοιμάται στις παχυνές πεδιάδες της Μεσσηνίας. Στις όχτιες σταλάζουν τα βρεμένα κλαδιά κ' οι καλοποτισμένες λέρνες άπαιλά κι ανάλαφρα λυγίζουν, σά να χορεύουν σιγαλά στο άεθρο τραγούδι, που πότε πότε μουμουρίζουν τα διπλόχρωμα φυλλαράκια τους· οι καλαμιές πυκνές κι δλόδροσες παραστέκουν στο πλάι κ' η παράξενη άμμουδιά μουσοβολάει απ' άκρη σ' άκρη απ' τις σμυρτιές και τις πιροδάφνες που με τον καιρό λόγγο άκέραιο έχουν πλέξει δίπλα της· άχ! παλιά μου ζωή! γλυκύτατα παιδιακία μου χρονία! έδω στο μεγάλο κοτόρι, που τώρα τα σκίνα άπονα το σκέπασαν, καθισμένος μιν άβρουλά άκουγα πλάι—παιδάκι όχτώ χρονώ—τη γιαγιά μου την καλή, να μου δίνει εθνές και άγια λόγια... δίπλα το ποταμάκι πέραγε άργό κι άποστα-

μένο· οι λογισμοί μου τρέχανε κοντά του και πόθος μέσφιγγε άρίφνητος· το κορμί μου άκίνητο στο κοτόρι άπάνω· ή γιαγιά μου μύφελνε εθνές και άγια λόγια... δίπλα το ποταμάκι σιγαλά κι άργονυλά διαβαίνε κ' η παιδιακία φαντασιά μου ταξίδεβε με τα διαμαντένια νερά! Τώρα τα σκίνα σκέπασαν το κοτόρι, νερά καινούρια σκόρπισαν ξένους άμμους, το ποτάμι μεγαλύτερο έκρυψε την πλατιά όχτιά, το χῶμα σκέπασε τη γιαγιά μου, όλα, όλα με τον καιρό σβήσανε και μου φαίνεται να είμαι ξένος, να μιν ήρθα ποτές στα παλιά μου κατατόπια!...

Τι βουνά γύρο! τι κάμποι κάτω! τι λόγγοι, τι φυτιές, τι ποτάμια, τι θανάκια, και πέρα πέρα τι θάλασσα! Παράδεισος! Και τα βουνά πρασινισμένα κι οι κάμποι, καρπεροί τα νερά άστέρειφα άργώνουν και ποτίζουν τη γή· άσπρες κορδέλλες τα ποτάμια στο κάμπου την καταπράσινη φορεσιά· στο πλάι του ποταμού από πάνω, μπιστόνια, σταφίδες, άμπέλια, όλα με τάξη και μέτρο άφείνουνται και καλητερέβουν· πεπόνια μυρωδιά, καρπούζια καταχαρωμένα, καπνίλες γαλαχτερές, ροδάκινα γλυκόζουμα, όλα όλα απ' την Παράδεισο βγαλμένα, θρεμμένα με τα χιονάτα νερά, με το βουνήσιο, με το θαλασσινό άγέρα, με τον ήλιο τον ξεχωριστό, που τότε ζεστό και πότε χλιαρό ζωγονά επίκαιρα τον κάμπο της Μεσσηνίας· κι έτσι το χειμῶ το κρύο λίγο, το καλοκαίρι ή άροσιά τούση, που και το μεσημέρι περνά σαν άβγγ.

Άκου γύρο, γύρο! πουλάκια φτερουγίζουν, κελαιδούν καθ' ένα και το σκοπό του· στο λάκκο άπάνω φωνάζει ο σφάδακας σαν τον πιάνουν απ' το λαμύ τον κακομοίρη! μισοχωμένη στο βοόχο, σουράει ή νεροχελώνα φουσκώνοντας τα μάγουλά της· χείρεται τη λασιότητα της την καλή. Ύστερα, σαν έρθη πιά ή νύχτα θα χαροκοπήση ή άργατιά· σ' όλο τον κάμπο θα χυθούν τα τραγούδια του χωριού, του βουνού και της έρημης· θ' αναφτούν φωτίτες φωτίτες και γύρο θα σιηθούν χοροί· οι λυγρές με τα παλληκάρια, που δούλεβαν τη μέρα, τραγουδούν, χορεύουν, γλυκοκουβεντιάζουν και ξεχνούν την κούραση.

Γλετούν. Γλετούν την καμπύσια ζωή τους, την πολιμύτερη ζωή της Ρωμοσύνης.

Νησι 7 του Τρυγητή 1904

ΜΑΡΚΟΣ ΓΕΡΑΝΗΣ

ΞΥΠΝΑ ΡΩΜΗ

ΚΑΙ ΚΑΤΩ ΤΟ ΡΟΥΣΦΕΤΙ *

Μά με το να μη μας ταιριγιάζη το Σύνταγμα, και με το να μη το άκούμε, για τούτο πέρασε σ' άλλο κακό.

Μείναμε χωρίς νόμους, καταντήσαμε άκυβέρνητοι, ως καθῶς το λεγε το παιδί του μακαρίτη του Ζαίμη, κείνου που ήτανε στην επανάστασι.

Και τούτο το κακό δεν είναι μικρό, παρά μεγάλο, γιατί οι άνθρωποι δεν μπορούνε να ζήσουν χωρίς νόμους, άλλοιώςτικα είναι χειρότεροι κι' από τ' άγρια θηρία, γιατί και τούτα έχουν νόμους και ζούνε κατὰ τους νόμους τους.

Για τούτα και για τάλλα, χρειάζεται το λοιπόν, μια ώρα αρχύτερα, ν' αφήσωμ' αυτό το Σύνταγμα, που δε μπορούμε να πᾶμε μπροστά, και να πάρουμε τους δικούς μας τους νόμους, που, ως καθῶς είπα, να συμφωνᾶνε και με το φυσικό μας.

Οι νόμοι αυτοί είναι των παλαιών Έλλήνων, των

*) Η άρχή του στο φύλλο 112.

πατέρων μας, που κι' έμεις για κείνους φανταζόμαστε, κι' όλος ο κόσμος μας τιμάει.

Σήμερα ίσια ίσια, διάβαζα σε μια φράγκικη έφημερίδα, μας κατηγορᾶνε μας τους Έλληνες, γιατί ούλοι οι άλλοι, και Έγγλέζοι και Φραντζέζοι κι' Άλλαμάνοι, ώφελήθηκαν και ώφελιόνται από την σοφία των παλαιών Έλλήνων, και σε κάθε προξίμα κείνους πρώτα κι' άρχης συμβουλευόνται, και ό,τι καλό έχουν, από κείνους το πήρανε, κι' ό,τι μπορούν να πάρουν, με κάθε τρόπο προσπαθούν να το άποχτήσουν.

Μεις μοναχά, που ούλα τους μπορούσαμε να άποχτήσωμε, και να γίνωμε μεγάλοι και δοξασμένοι σαν κείνους, τίποτα δεν πήραμε, όλο τα φράγκικα κυνηγάμε, κι' όχι τα φράγκικα, που είναι παρμένα από τους Έλληνες και είναι καλά, παρά τα καθ' αυτό φράγκικα, που είναι κακά.

Ό,τι καλό έχει το Σύνταγμα, τῶχει από τους Έλληνες, κι' ό,τι κακό, από τους Φράγκους.

Το μόνο καλό του είναι, που στέκει σε τρεις στόλους, γιατί σε τρεις στόλους άπάνω μπορεί να κυβερνηθῇ ένα έθνος· και τη λευτεριά του να μη χάσῃ, και να πᾶνε καλά και ή δουλειάς του.

Ός καθῶς χρειάζεται σιδεροστῆ με τρία ποδάκια για να σταθῇ άπάνω το κακάκι, έτσι τρεις στόλοι χρειάζονται για να κυβερνηθῇ ένα λαός, που βράζει και χοχλάζει, ως καθῶς το κακάκι στη φωτιά.

Ός κι' αυτή ή Θεότης είναι τρισυπόστατη, κι' άπάνω σε τρία στέκει, Πατήρ, Υἱός και Άγιον Πνεύμα, Τριάδα ο μ ο ο υ σ ι ο ς κ α ι ἄ χ ω ρ ι σ τ ο ς. Η άλλαις θρησκείαις, που είχανε το Θεό ένα μοναχά, κι' όχι τρισυπόστατο, ούλαις πέσανε.

Κι' έτσι πρέπει να ήναι κι' όχι άλλιώς ή Κυβέρνησις, γιατί άνισωστῆ κι' είναι ένας ο στόλος, κείνος που θα είναι ο στόλος, θα κᾶνῃ ό,τι θέλει τους άλλωνούς, που θα εἴπῃ θα ήναι τύραννος· άνισωστῆ κι' είναι δύο, ο ένας θα θελήσῃ να γίνῃ παραπάνω από τον άλλο, θα πιαστούνε, κι' όποιος νικήσῃ τον άλλο, θα μείνῃ αὐτός τύραννος, και δε συμφέρει.

Μά σαν είναι τρεις, ο ένας με τους δυο μαζί δε θα θελήσῃ ποτέ να τα βᾶνῃ, γιατί κι' ο ίδιος θα καταλάβῃ πως κι' οι δυο μαζί θα τον νικήσουν. Για τούτη την αἰτία, με τον ένα πάντα θα τα βᾶνῃ, και τότες ο άλλος μπένει στη μέση, και δεν αφήνει τον ένα να φάῃ τον άλλο, γιατί τούτο είναι κι' αὐτουνού το συμφέρον· σαν φάῃ τον ένα, ύστερα θα φάῃ και τον άλλο.

Έτσι και οι τρεις, ο καθένας με την βοήθεια πότε του ενός και πότε τ' άλλωνού, μένουν στη θέση τους, και πάντα τρεις είναι.

Για τούτο οι Έλληνες, όλους τους νόμους που κάνανε για να κυβερνηθῶνε, τηράγανε πρώτα κι' άρχης να τους θεμελιώσουν σε τρεις στόλους, για να ήναι στερεοί.

Πρώτος στόλος ήτανε ο Βασιλεύς, δεύτερος ήτανε οι μεγαλοσιάνοι, όχι κείνοι, που είχανε πατέρα μεγαλοσιάνο, αλλά κείνοι που κᾶνανε καλό στον τόπο, κι' ο τόπος τους είχε σε ύπόληψι και τους έκανε μεγαλοσιάνους του.

Τρίτος στόλος ήτανε ο ίδιος ο λαός.

Ο Βασιλεύς τη μια μεριά κι' οι μεγαλοσιάνοι την άλλη, σκεπτόσανε μαζί, κι' άφου συμφωνᾶνε σ' ένα πᾶμμα, το λέγανε του λαού, κι' άνισωστῆ το βρισκε καλό ο λαός, γινύτανε, άλλιώς τίποτα.

Ο λαός πάλι, με το να ήναι ίκανός να ξεχωρίσῃ το καλό, μα δεν ξέρε με τι τρόπο να το κᾶνῃ, γιατί είναι άμαθος, δεχότανε μοναχά, ή δε δεχότανε ό,τι του λέγανε ο Βασιλεύς κι' οι μεγαλοσιάνοι, και δε